

De invloed van lokale ondernemers op de leefbaarheid in de gemeente Loppersum

Bachelorproject: Ondernemerschap in krimpgebieden

Eindversie

17 juni 2013

Tim Polman

S1796046

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Inleiding.....	4
Theoretisch Kader	9
Krimp.....	9
Leefbaarheid.....	10
Inbedding.....	11
Methodologie.....	13
Dataverzameling.....	13
Data-analyse	14
Ethische vraagstukken	15
Resultaten	17
Invloed van ondernemers.....	17
Beoordeling leefbaarheid	19
Inbedding van de plaatselijke ondernemers	21
Conclusies.....	22
Literatuurlijst	24
Bijlage	25
‘Interview Guide’	25
Introductie.....	25
Algemene vragen	25
Vragen over (de leefbaarheid van) de gemeente	26
Vragen over plaatselijke ondernemers.....	28
Vragen over de link stad-platteland	29
Afsluitende vragen	29

Samenvatting

Deze thesis beschrijft een onderzoek dat gaat over de invloed die plaatselijke ondernemers hebben op de leefbaarheid in het dorp Loppersum, gelegen in de provincie Groningen. In de gemeente Loppersum is het aantal inwoners sinds de eeuwwisseling met ongeveer een tiende afgenomen. In veel krimpgebieden (gebieden waar het bevolkingsaantal afneemt) hebben ondernemers het moeilijk en verdwijnen voorzieningen, dit gaat vaak ten koste van de leefbaarheid.

Met behulp van interviews is de hoofdvraag van het onderzoek, *“Wat voor invloed hebben ondernemers in de gemeente Loppersum op de leefbaarheid voor de inwoners?”*, beantwoord. De deelvragen die hebben geholpen bij het beantwoorden van deze hoofdvraag zijn: *“Hoe ervaren de bewoners van Loppersum de invloed van de ondernemers op hun omgeving?”*, *“Hoe beoordelen de bewoners de leefbaarheid in hun gemeente?”* en *“In hoeverre worden de ondernemers in Loppersum door de inwoners als lokaal ingebed beschouwd en wat heeft dit voor invloed op de leefbaarheid?”*

In totaal zijn zeven inwoners van Loppersum geïnterviewd. Hen is gevraagd naar het dorp, de leefbaarheid van het dorp en de aanwezige ondernemers in het dorp. Op die manier is een beeld ontstaan van de aanwezige ondernemers en hun invloed op de leefbaarheid in Loppersum. Met het tekstanalyseprogramma Atlas.ti is de tekst van de interviews vervolgens geanalyseerd, om een beter beeld te krijgen van de antwoorden die zijn gegeven tijdens de interviews.

Een belangrijk resultaat is het feit dat de participanten erg positief zijn over Loppersum. Zij vinden het er over het algemeen goed wonen en er kan dus gesteld worden dat het goed zit met de leefbaarheid in het dorp. Eén van de redenen voor deze positieve beoordeling van de leefbaarheid zijn de voorzieningen die in het dorp te vinden zijn; voor een dorp met het inwonertal van Loppersum is het voorzieningenniveau hoog.

De aanwezigheid van voorzieningen is een belangrijk aspect van de bijdrage die de ondernemers aan het dorp leveren. Daarnaast is er sprake van sponsoring van verenigingen en evenementen in Loppersum door de lokale ondernemers. Met inbedding van de ondernemers is het minder gesteld; hun bijdrage blijft vaak tot sponsoring beperkt en een echte binding met de gemeenschap lijkt te ontbreken bij sommige ondernemers.

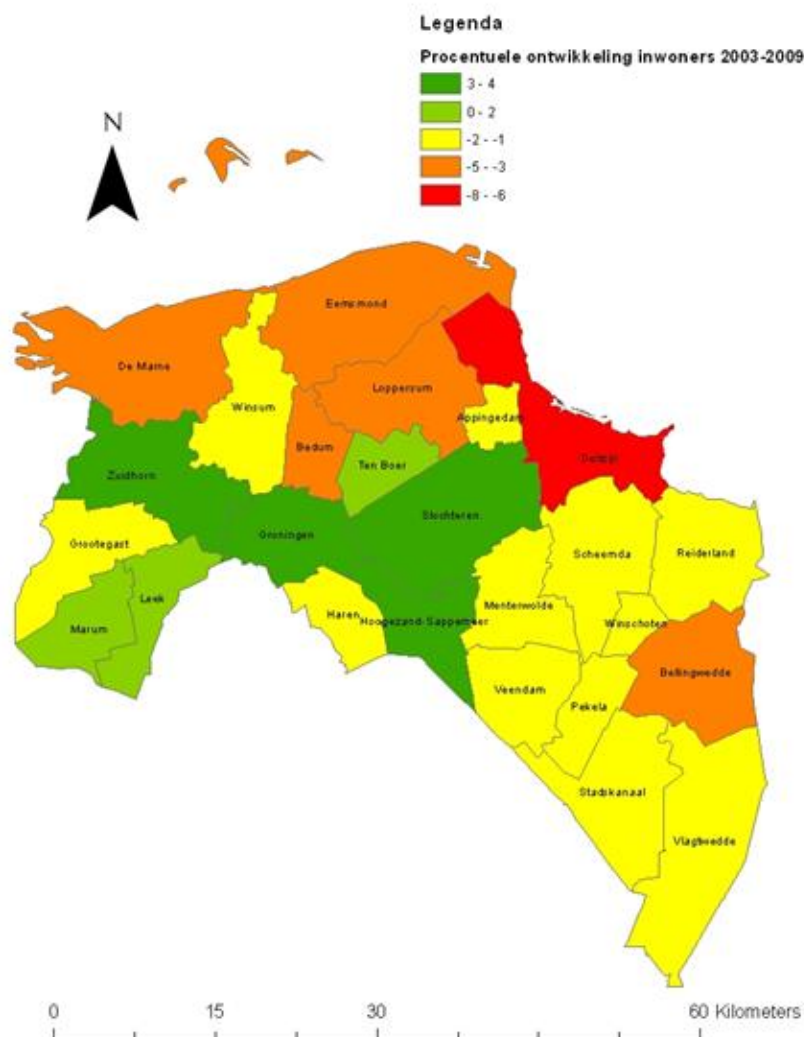
De conclusie van het onderzoek luidt in het kort dat ondernemers een grote invloed hebben op leefbaarheid in het dorp. De leefbaarheid wordt, mede door de aanwezigheid van ondernemers, als positief ervaren. Van inbedding lijkt echter te weinig sprake te zijn bij de ondernemers in Loppersum

Inleiding

Aanleiding

Onder beleidsmakers en planologen is er sinds enkele jaren veel aandacht voor de (aankomende) bevolkingsdaling in grote delen van Nederland (Haartsen & Venhorst, 2010). Deze bevolkingsafname, krimp genoemd, vindt op dit moment al plaats in gemeenten door heel Nederland, maar een opvallende concentratie van krimpgemeenten is te vinden in perifere gebieden in de buurt van de grens (Van Steen & Pellenbarg, 2010). Voornamelijk in de provincie Groningen en in het zuidoosten van Limburg vindt op dit moment al krimp plaats en wordt een verdere afname van de bevolking verwacht. In de periode 2000-2009 heeft in veel gemeenten in deze regio's al een bevolkingsafname plaatsgevonden, soms van meer dan 10 procent (Haartsen & Venhorst, 2010). Figuur 1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van het bevolkingsaantal in de gemeenten van de provincie Groningen in deze periode.

Procentuele ontwikkeling aantal inwoners gemeenten Groningen 2003-2009

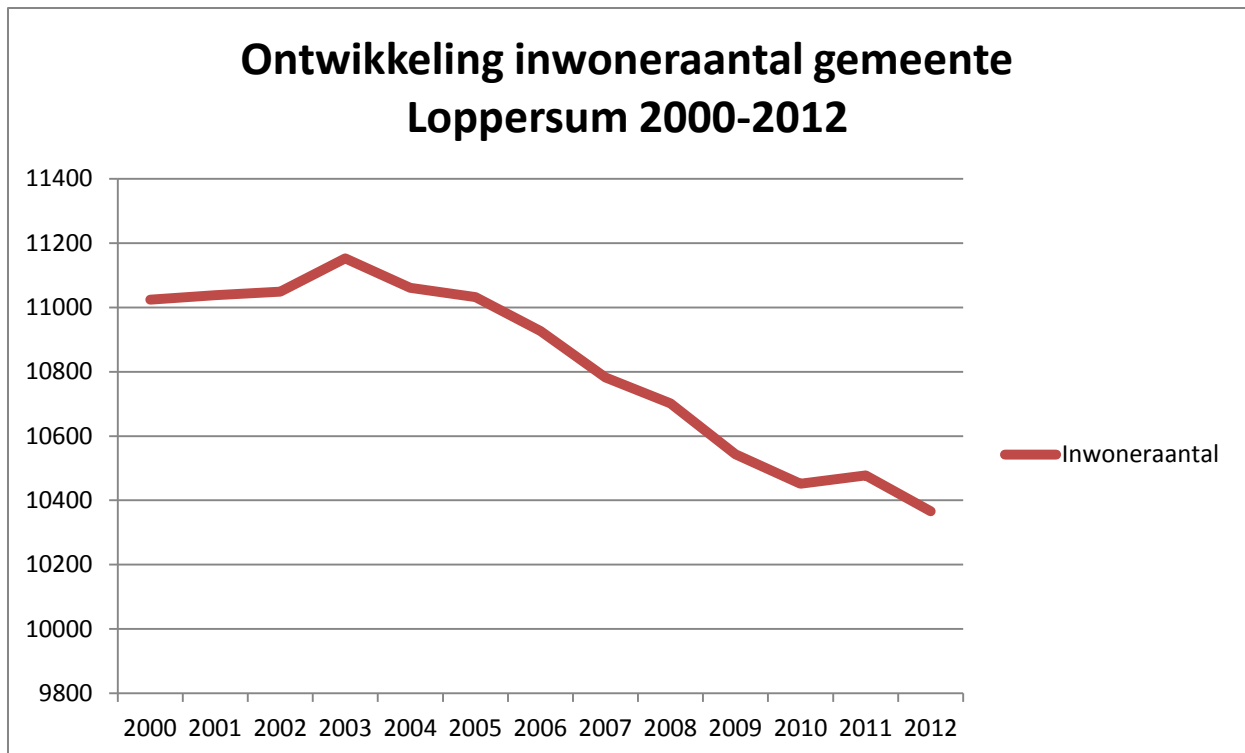
Figuur 1: Overzicht van krimp in de gemeenten van de provincie Groningen in de periode 2003-2009 (Bron: CBS Statline, 2013)

Eén van de belangrijkste redenen voor de aandacht van beleidsmakers voor dit onderwerp zijn de negatieve effecten die het gevolg zijn van krimp in gemeenten die hiermee te maken hebben. Deze effecten zijn onder meer het verdwijnen van voorzieningen en het afnemen van de leefbaarheid in krimpregio's (Haartsen & Venhorst, 2010; Van Steen & Pellenbarg, 2010). De krimp en stagnatie van de bevolkingsgroei zullen vooral in plattelandsgebieden plaatsvinden; met name rurale gemeenten zullen dus te maken krijgen met de negatieve effecten die met krimp samenhangen, waaronder het achteruitgaan van de leefbaarheid (Haartsen & Venhorst, 2010).

Het begrip leefbaarheid is een concept dat de afgelopen decennia een veelgebruikt begrip is geworden onder politici, beleidsmakers, journalisten en actiegroepen (Kaal, 2011). De betekenis van dit begrip is niet altijd duidelijk; iedereen weet wat ermee wordt bedoeld, maar wat het precies inhoudt is moeilijk te definiëren (Balsas, 2004). Hoewel de term leefbaarheid de laatste tijd vooral in een stedelijke context wordt gebruikt, heeft het zijn oorsprong in de plattelandsgeografie. Begin jaren zestig werd het begrip gebruikt bij het onderzoek naar de invloed van toenemende verstedelijking en de bijbehorende leegloop van dorpen op de leefbaarheid van het platteland (Kaal, 2011).

Eén van de oorzaken van de vermindering van de leefbaarheid in plattelandsgebieden is het verdwijnen van ondernemers en de voorzieningen die zij leveren (Kaal, 2011). Bij het onderzoek dat is gedaan naar ondernemers in rurale gebieden (dit zijn vaak krimpgebieden) is er veel aandacht voor het begrip 'inbedding' (Jack & Anderson, 2002; Kalantaridis & Bika, 2006). Jack & Anderson (2002) verklaren dit begrip aan de hand van de structuratietheorie. Volgens hen zijn ondernemers in rurale gebieden succesvoller als ze ingebed zijn in hun omgeving: als er veel interactie bestaat tussen de 'agent' (de ondernemer) en de 'structure' (de context).

Dit onderzoek richt zich op Loppersum, de keuze voor deze gemeente is gemaakt vanwege het rurale karakter en de krimp die plaatsvindt in de gemeente. In de periode 2000-2009 viel Loppersum in de categorie -10% tot -2,5% (Haartsen & Venhorst, 2010), zoals ook figuur 1 laat zien, en sinds het begin van deze eeuw heeft zich zelfs een krimp van meer dan 10% voorgedaan in de gemeente (CBS Statline, 2013). Figuur 2 geeft een beeld van de ontwikkeling van het inwoneraantal in de gemeente Loppersum vanaf het jaar 2000.

Figuur 2: De ontwikkeling van het aantal inwoners van de gemeente Loppersum in de periode 2000-2012 (CBS Statline, 2013)

Daarnaast is de keuze voor de gemeente actueel vanwege de artikel 12-status: de gemeente is onder curatele gesteld door het rijk vanwege financiële problemen (Programma Krachtig Bestuur, 2010; Stiksma, 2012). In 2008 ontving de gemeente Loppersum voor het eerst een aanvullende uitkering uit het gemeentefonds aan en het jaar erna vroeg de gemeente zelfs een bedrag van ruim 4 miljoen euro aan (Stiksma 2012). Voor het jaar 2013 bedraagt de uitkering bijna een miljoen euro en het doel is dat de gemeente in 2014 weer op eigen benen kan staan (Gemeente Loppersum, 2013; Stiksma, 2012). Te verwachten is dat de artikel 12-status invloed heeft gehad op de leefbaarheid in Loppersum, vandaar dat hier naar gekeken is in het onderzoek.

Deze thesis gaat over het belang en de invloed op hun omgeving van ondernemers in de gemeente Loppersum. Het onderzoeksdoel is om uit te zoeken wat de invloed is van ondernemers in de gemeente Loppersum op de leefbaarheid. Hierbij wordt gekeken naar de invloed van ondernemers op Loppersum, de beoordeling van de leefbaarheid en de mate waarin ondernemers in Loppersum lokaal ingebed zijn. Op deze manier is de hoofdvraag, “Wat voor invloed hebben ondernemers in de gemeente Loppersum op de leefbaarheid voor de inwoners?” beantwoord.

Vanwege het actuele probleem van de krimp in Nederland, de problematiek die hiermee verband houdt, de onzekerheid over de invloed die dit op de leefbaarheid van Groningse platteland gaat hebben en het verdwijnen van voorzieningen (en dus ondernemers), hetgeen vaak met krimp wordt geassocieerd, is het interessant om hier onderzoek naar te doen. Ook bestaat er een gebrek aan onderzoek op dit gebied. Onder andere met behulp van de structuratietheorie en het begrip inbedding, is door middel van interviews met bewoners van de gemeente Loppersum een goed beeld gevormd van de invloed van lokale ondernemers op de leefbaarheid in hun regio.

Probleemstelling

Doel

Zoals in de aanleiding al genoemd is dit het doel van dit onderzoek: *“Uitzoeken wat de invloed is van ondernemers in de gemeente Loppersum op de leefbaarheid van de gemeente.”*

Hoofdvraag

Op basis van dit doel is vervolgens een hoofdvraag geformuleerd. Deze luidt:

“Wat voor invloed hebben ondernemers in de gemeente Loppersum op de leefbaarheid voor de inwoners?”

Deelvragen

De volgende deelvragen hebben geholpen bij het beantwoorden van eerdergenoemde hoofdvraag:

“Hoe ervaren de bewoners van Loppersum de invloed van de ondernemers op hun omgeving?”

“Hoe beoordelen de bewoners de leefbaarheid in hun gemeente?”

“In hoeverre worden de ondernemers in Loppersum door de inwoners als lokaal ingebed beschouwd en wat heeft dit voor invloed op de leefbaarheid?”

Opbouw van de thesis

Na deze inleiding volgt eerst een bespreking van de gebruikte theorieën en concepten in het theoretisch kader. De in het onderzoek centraal staande begrippen 'krimp', 'leefbaarheid' en 'inbedding' zullen besproken worden aan de hand van de gelezen literatuur.

Hierna volgt de methodologie; het proces van dataverzameling en data-analyse zal hier uitgelegd worden.

Vervolgens worden de resultaten van de dataverzameling en data-analyse besproken en vergeleken met de in het theoretisch kader genoemde theorieën.

Ten slotte worden de conclusies die uit de resultaten kunnen worden getrokken nog eens kort samengevat. De hoofd- en deelvragen worden hier uiteindelijk beantwoord.

Theoretisch Kader

Krimp

Met krimp wordt het afnemen van de bevolking in een bepaald gebied bedoeld. De twee voornaamste gebieden in Nederland waar op dit moment al op grote schaal krimp plaats vindt zijn (Noordoost)-Groningen en Zuidoost-Limburg (Haartsen en Venhorst, 2010; Van Steen & Pellenbarg, 2010). In enkele gemeenten vond zelfs een krimp plaats van meer dan 10% in de periode 2000-2009 (Haartsen en Venhorst, 2010). Krimp vindt op dit moment al plaats in verschillende gemeenten door heel Nederland, maar de voornaamste krimpgebieden in Nederland bevinden zich in de periferie (Van Steen & Pellenbarg, 2010).

Bij het bestuderen van krimp in Nederland valt het verschil tussen stad en platteland dus op. In de plattelandsgemeenten van Nederland (283 van de in totaal 441 gemeenten) wordt voor de periode 2010-2040 een zeer lichte groei van 1,01% voorspeld en in de periode 2010-2020 zal het bevolkingsaantal zelfs licht dalen. In de stedelijke gemeenten (158 van de 441) zal de bevolking in de periode 2010-2040 nog behoorlijk groeien (5,71%) (Haartsen & Venhorst, 2010). In de komende jaren zal de krimp zich verder uitbreiden en zullen dus meer (voornamelijk rurale) gemeenten met krimp te maken krijgen (Haartsen & Venhorst, 2010).

Stagnatie van de bevolkingsgroei en krimp in grote delen van Nederland zijn al lang geleden voorspeld, maar pas sinds relatief recent heeft het de aandacht gekregen van planologen en beleidsmakers. Met name het onderzoek van Derks et al. (2006) heeft veel invloed gehad op Nederlandse beleidsmakers (Haartsen & Venhorst, 2010). Een reden voor deze aandacht is de angst die er voor bevolkingskrimp bestaat. Dit komt door het feit dat de bevolking in Nederland eigenlijk altijd is gegroeid, het omkeren van deze trend wordt als 'onnatuurlijk' gezien (Van Steen & Pellenbarg, 2010). Een andere reden voor de aandacht zijn de zorgen die leven onder beleidsmakers voor de negatieve gevolgen van krimp: dalende huizenprijzen, het verdwijnen van voorzieningen, stagnatie van de economische groei en een afname van de leefbaarheid in krimpgebieden (Haartsen & Venhorst, 2010; Van Steen & Pellenbarg, 2010).

Veel gemeenten hebben geprobeerd om de krimp tegen te gaan door het bouwen van nieuwe huizen en bedrijventerreinen. Ook is er geprobeerd om ongewilde huizen te slopen en nieuwe huizen te bouwen voor een specifieke doelgroep (Haartsen & Venhorst, 2010). Door het bouwen van nieuwe huizen hebben gemeenten geprobeerd om de trend van bevolkingsafname om te keren, over het algemeen zonder succes: volgens Van Steen en Pellenbarg (2010) heeft maar liefst 23% van de gemeenten in Nederland in het eerste decennium van deze eeuw (veel) meer huizen laten bouwen dan de voorspelde groei van het aantal huishoudens. De verwachting is dus dat veel van deze huizen leeg zullen blijven staan.

Vanwege de sterke vergrijzing in veel rurale gemeenten die met krimp te maken hebben overwegen beleidsmakers in Noordoost-Groningen zich te gaan richten op ouderenzorg, zo willen ze er onder andere voor zorgen dat ouderen zo lang mogelijk in hun eigen huis kunnen blijven wonen (Haartsen & Venhorst, 2010)

Leefbaarheid

Zoals eerder genoemd wordt een afname van de leefbaarheid als één van de belangrijkste negatieve gevolgen van de bevolkingskrimp in Nederland gezien (Haartsen & Venhorst, 2010; Van Steen & Pellenbarg, 2010). Leefbaarheid is de laatste decennia uitgegroeid tot een algemeen begrip: het wordt door zowel beleidsmakers, belangengroepen en journalisten gebruikt. Ook in de politiek is het een tijd lang een veelgebruikte term geweest (o.a. de Leefbaar-partijen begin deze eeuw) (Kaal, 2011). Verschillende groepen, soms met tegengestelde belangen, hebben in de loop der tijd hun eigen definities gehad. Zo werd de term in de jaren zestig in Amsterdam zowel door de gemeente als door actiegroepen gebruikt; actiegroepen vonden dat de leefbaarheid werd aangetast door de oprukkende verstedelijking en industrialisering, terwijl de gemeente de leefbaarheid wilde verbeteren door het bouwen van nieuwe huizen en een metrolijn (Kaal, 2011).

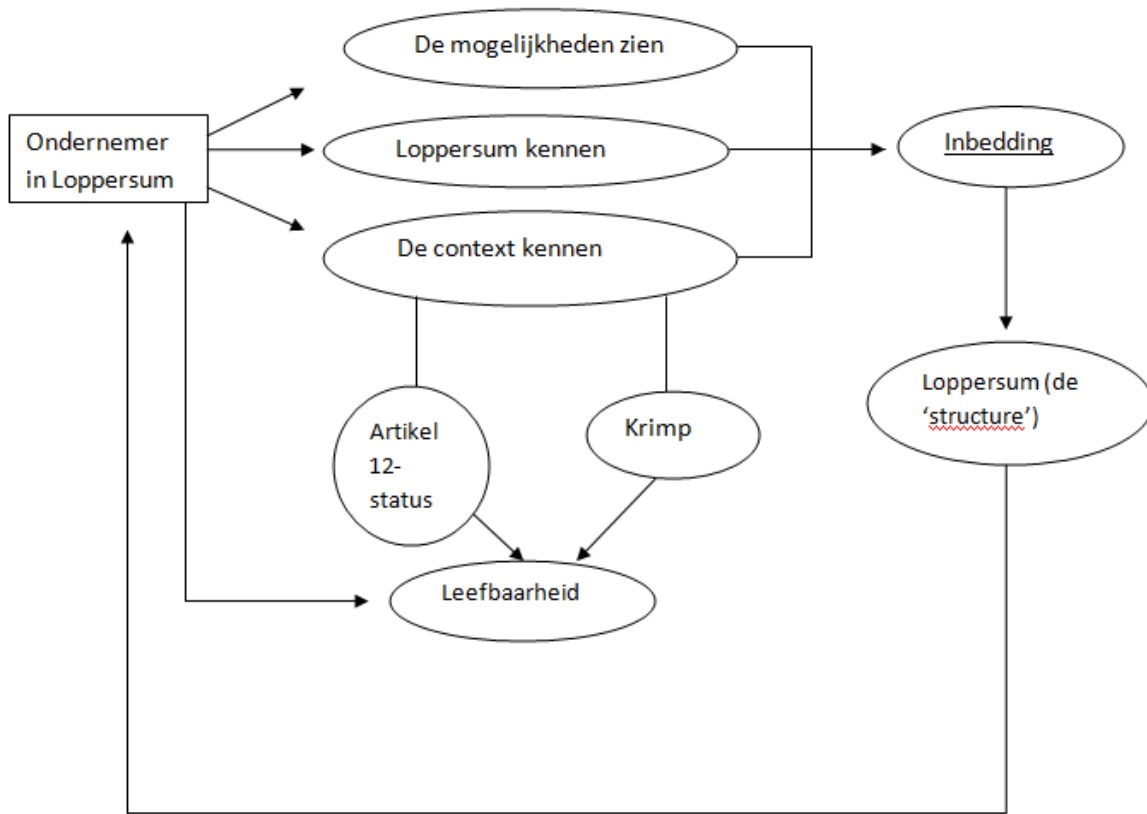
Bepaalde elementen die vaak met leefbaarheid in verband worden gebracht zijn veiligheid, economische welvarendheid en een schone leefomgeving (Balsas, 2004; Kaal, 2011) Het volgende citaat van Balsas (2004) geeft een goed beeld van de verschillende elementen die het begrip leefbaarheid worden geassocieerd: "A livable place is safe, clean, beautiful, economically vital, affordable to a diverse population and efficiently administered, with functional infrastructure, interesting cultural activities and institutions, ample parks, effective public transportation and broad opportunities for employment. It also connotes a sense of community" Balsas (2004, p. 103).

Hoewel de term tegenwoordig vooral in het kader van stedelijke leefbaarheid wordt gebruikt, werd de term geïntroduceerd door plattelandsgeografen in de jaren zestig in de context van de oprukkende verstedelijking (Kaal, 2011). Door het leeglopen van dorpen nam de leefbaarheid hier af, dorpen met een inwoneraantal lager dan 500 zouden onleefbaar zijn geworden. Ook zouden plattelandsbewoners door de toenemende modernisering 'stedelijke aspiraties' hebben gekregen: doordat het platteland het toenemende aantal voorzieningen in steden niet kon bijhouden werd de leefbaarheid in deze gebieden als minder ervaren. Hierdoor trokken de dorpen leeg, waardoor het proces versterkt werd en dorpen nog minder leefbaar werden (Kaal, 2011).

Inbedding

De krimp versterkt dus het wegtrekken van ondernemers in plattelandsgebieden. Verschillende onderzoeken benadrukken het belang van 'inbedding' voor ondernemers in deze gebieden (Jack & Anderson, 2002; Kalantaridis & Bika, 2006; Herslund, 2011). Jack & Anderson (2002) maken gebruik van de structuratietheorie voor het verklaren van dit begrip. De structuratietheorie gaat over de relatie tussen een 'agent' en een 'structure'. De 'agent' in dit geval de ondernemer en de 'structure' is de context, de omgeving waarin de ondernemer zich bevindt. Als de ondernemer de mogelijkheden kent, de 'structure' kent en de context kent is de ondernemers ingebed. De ondernemer (de 'agent') en de context (de 'structure') beïnvloeden elkaar op verschillende manieren. Ondernemen is een sociaaleconomisch proces volgens Jack & Anderson (2002) en inbedding speelt een cruciale rol bij het succes van ondernemers in een ruraal gebied,

Het conceptueel model horende bij dit onderzoek (figuur 3) is gedeeltelijk gebaseerd op de door Jack & Anderson (2002) beschreven theorie over ondernemerschap. Als ondernemers in Loppersum de mogelijkheden zien, Loppersum kennen en de lokale context van Loppersum kennen kunnen zij als ingebed beschouwd worden. Deel van de context van Loppersum zijn de krimp en de artikel 12-status, dit heeft invloed op de leefbaarheid. De context wordt beïnvloed door de ondernemers en ondernemers beïnvloeden de leefbaarheid. Loppersum beïnvloedt de ondernemers en als de ondernemers ingebed zijn, hebben zij invloed op Loppersum.

Figuur 3: Het conceptueel model, gebaseerd op de structuratietheorie zoals deze door Jack & Anderson (2002) is beschreven

Methodologie

Dataverzameling

Voor het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen is gebruik gemaakt van kwalitatieve data, verzameld door middel van diepte-interviews. De keuze voor deze methode is gemaakt omdat er op deze manier in relatief korte tijd veel gegevens verzameld kunnen worden die helpen bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Ook kan op deze manier doorgevraagd worden naar de motivatie van mensen en zo veel gedetailleerdere informatie verkregen worden dan dat met enquêtes het geval zou zijn. Daarnaast zijn 'leefbaarheid' en 'inbedding' enigszins onduidelijke begrippen, zeker voor leken. Het is dus niet eenvoudig om dit te verwerken in enquêtevragen en hierover kwantitatieve data te verkrijgen.

Voor het onderzoek zijn in totaal zeven interviews afgenomen met verschillende inwoners van de gemeente Loppersum en zij zijn ondervraagd over de invloed die ondernemers hebben op hen en de leefbaarheid in hun gemeente. Via de digitale gemeentegids van de gemeente Loppersum zijn verschillende (e-mail)adressen en telefoonnummers van plaatselijke dorps- en buurtverenigingen te vinden. Met hen is contact opgenomen om te vragen of zij geïnterviewd zouden willen worden of mensen kennen die dit zouden willen. Hier kwam geen reactie op en daarom is vervolgens besloten om het persoonlijk netwerk te gebruiken.

Via de collega van een tante is de eerste participant, Betsie genaamd, bereid gevonden om mee te werken aan het interview. Vervolgens zijn er met behulp van 'snowballing' meerdere participanten gevonden; Betsie kende nog twee mensen in haar straat die wel mee wilden werken, Martha en Tjaard. Via diezelfde collega van een tante zijn vervolgens de contactgegevens van Beppie gevonden, zij wilde ook haar medewerking verlenen. Ten slotte zijn via de opa van een oud-klasgenoot van de middelbare school Henk, Reinhard en Johannes bereid gevonden om ook tijd te maken voor een interview.

In tabel 1 zijn enkele gegevens over de zeven geïnterviewde participanten te vinden. Opvallen is de relatief hoge leeftijd van de participanten en het feit dat alle participanten, met uitzonder van Henk, al lange tijd in Loppersum woonachtig zijn.

Naam	Leeftijd	Aantal jaren in Loppersum	Beroep	Actief binnen vereniging/vrijwilligerswerk
Betsie	79	40	-	Lid van buurtvereniging
Martha	65	53	-	Vluchtelingenwerk
Tjaard	66	Geboren in Loppersum	Gepensioneerd, voorheen een administratieve functie	Actief bij muziekvereniging en historische vereniging
Henk	74	3	Gepensioneerd, voorheen melkveehouder	Niet meer
Reinhard	72	33	Gepensioneerd, voorheen een schildersbedrijf	Niet meer, voorheen de handelsvereniging
Beppie	50	28	Basisschoollerares	Actief binnen kerk, lid tennisvereniging
Johannes	74	Geboren in Loppersum	Gepensioneerd, voorheen machinaal houtwerker	Archivaris historische vereniging, opknappen Joodse begraafplaats, voorheen voorzitter EHBO

Tabel 1: Overzicht van de participanten

Data-analyse

Met behulp van tekstanalyseprogramma Atlas.ti zijn de antwoorden die de zeven participanten hebben gegeven op de vragen in het interview geanalyseerd. Dit is gedaan om een goed te krijgen van de antwoorden van de verschillende participant. Er zijn voor de analyse verschillende codes meegeven aan de tekst, deze zullen hieronder kort besproken worden.

De codes die zijn gebruikt voor het analyseren van de interviews met behulp van Atlas.ti draaien om de drie hoofdbegrippen binnen mijn scriptie: inbedding, krimp en leefbaarheid. Daarnaast is hetgeen gezegd wordt over de plaatselijke ondernemers gecodeerd. De vier hoofdcodes zijn dus geweest: inbedding, krimp, leefbaarheid en ondernemers.

Bij het begrip inbedding is er gekeken naar wat er in het interview gezegd wordt over persoonlijke contacten met ondernemers en de rol van ondernemers binnen de gemeenschap (bijvoorbeeld bij het organiseren van evenementen) en dit heeft vervolgens de code 'inbedding' meegekregen.

Bij krimp is er gekeken wat de participanten zeggen over krimp; zijn ze er bekend mee en welke invloed heeft het op hen en hun omgeving? Deze antwoorden zijn vervolgens ondergebracht onder de code 'krimp'.

Binnen het begrip leefbaarheid is er specifiek gekeken naar voorzieningen, gemeenschapszin en de leefomgeving. Dit zijn drie 'subcodes' geworden.

Naast deze drie aspecten is er natuurlijk ook gekeken naar andere dingen die gezegd worden over de plaatselijke leefbaarheid.

Al met al is er door het coderen met behulp van Atlas.ti een goed beeld ontstaan van het beeld dat de participanten hebben van het dorp, de plaatselijke ondernemers, de krimp en de invloed van ondernemers en krimp op de leefbaarheid van het dorp. De resultaten hiervan zullen in het volgende hoofdstuk worden besproken.

Ethische vraagstukken

Een belangrijk ethisch vraagstuk waar rekening mee is gehouden is 'positionality'; de interviews zijn afgenomen door een outsider die niet erg bekend was met de lokale context van Loppersum en de participanten waren insiders. Ook is er bij de interviews een verschil geweest in leeftijd en bestond er bij sommigen ook een verschil in opleidingsniveau. Met al deze factoren is geprobeerd om zoveel mogelijk rekening te houden bij het doen van het onderzoek. De privacy van de participanten is gewaarborgd worden door geen achternamen te noemen in het onderzoek, de participanten hebben dus volledig anoniem mee kunnen werken aan het interview.

Naam	Definitie leefbaarheid	Belangrijkste voorziening/ondernemer	Wat men van de krimp merkt
Betsie	“Je prettig voelen waar je woont”	Albert Heijn, huisartsen, trein- en busverbindingen	“Weinig, wel dat bedrijven sluiten en verenigingen het moeilijk hebben”
Martha	“Speelgelegenheid voor de kinderen” “veel groen”	Albert Heijn	“Heel weinig, wel staan koophuizen lang te koop”
Tjaard	“Minimale voorzieningen, verenigingen”	Albert Heijn, de bouwmarkt	“Mavoscholen zijn er niet meer, er zijn geen banken meer, veel kleine middenstanders zijn verdwenen”
Henk	“Gezondheid, je thuis voelen in je omgeving”	Albert Heijn,	“Niets, wel zijn er minder bedrijven”
Reinhard	“Goed voorzieningen, niet alleen winkels maar ook een zwembad, sportverenigingen, dat soort dingen”	Het station, het zwembad, de bouwmarkt	“Weinig, kleine winkels zijn weggegaan”
Beppie	“Voorzieningen, vooral de eerste levensbehoeften”	Albert Heijn, slager, bakker, aannemersbedrijf	“Weinig, er zijn nog genoeg winkels”
Johannes	“Een mooie omgeving, een aantal winkels”	Albert Heijn, timmerbedrijven, architectenbureau	“Weinig, wel zijn er minder winkels”

Tabel 2: Overzicht van de antwoorden van de participanten op enkele vragen

Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen uitgebreid besproken worden. Per deelvraag zullen de belangrijkste conclusies die naar aanleiding van de interviews kunnen worden getrokken genoemd worden. In tabel 2 zijn de antwoorden van de verschillende participanten op enkele vragen over de begrippen die centraal stonden in het onderzoek weergegeven.

Invloed van ondernemers

Allereerst zullen de resultaten die naar voren kwamen bij de vragen over ondernemers en hun invloed op het dorp worden besproken, dit is een belangrijk aspect van de invloed van ondernemers op de leefbaarheid

De inwoners zijn tevreden over het voorzieningenniveau in Loppersum, voor een relatief klein dorp zijn er veel ondernemers. Vooral de supermarkt die zich in het dorp bevindt wordt door de bewoners belangrijk gevonden. Balsas (2004) en Kaal (2011), noemen het belang van voorzieningen voor het behouden van de leefbaarheid in de dorpen.

Beppie: Ja, ik denk toch wel een hele belangrijke ondernemer is hier de Albert Heijn en dan heb je hier een kapper die er al heel lang is en nog een kapper. Je hebt hier een groot aannemersbedrijf, P.C. de Winter, ik denk dat dat ook zorgt voor, ook wat activiteit, want daar staat natuurlijk ook vaak, de middenstand staat daarachter. Ja, wij hebben zelf veel te maken gehad met een schildersbedrijf, maar die is inmiddels ook op leeftijd, maar er zit hier nog wel een groot schildersbedrijf dacht ik. Nou er zijn wel een aantal belangrijke, op allerlei terreinen, best wel veelzijdig denk ik.

Door de aanwezigheid van een supermarkt zijn alle benodigde levensmiddelen te verkrijgen in Loppersum en hoeft men in principe voor de dagelijkse boodschappen het dorp niet te verlaten. Daarnaast zijn er ook nog een bakker, een slager, twee kappers en een kleine boekwinkel in het dorp te vinden. Ook zijn er maar liefst vier kerken in Loppersum. Sommige bewoners halen veel van hun dagelijkse boodschappen het nabijgelegen Appingedam, andere halen bewust alles in Loppersum om de plaatselijke ondernemers te steunen.

Johannes: Nou, winkelen, wij zorgen ervoor, we zijn maar met zijn tweetjes, zoveel dragen wij niet bij, maar wat hier te koop is, dat halen wij hier.

Oudere bewoners noemen het verdwijnen van voorzieningen in de loop der jaren, dit is een trend die al langer gaande is. Plattelandsgeografen noemden het in de jaren zestig al een belangrijke reden voor het teruglopen van de leefbaarheid in de dorpen (Kaal, 2011).

Betsie: Nou ja, we hadden hier fietsenmaker van der Molen. (...) Alles wat klein is dat sluit toch wel een beetje.

Ook het verminderen van het openbaar vervoer en het verdwijnen van de twee mavo's die ooit in het dorp gevestigd zijn worden door de bewoners als negatieve ontwikkelingen gezien.

Tjaard: Hoewel de voorzieningen wel minder worden, er rijden minder bussen, dat speelt allemaal wel een rol. (...) Vorig jaar hebben ze een buslijn opgeheven, dus dat soort dingen, dat is dan jammer. (...) Alle postbussen zijn hier praktisch weggehaald. Je hebt er nog twee hier in het dorp. Nou, ja, dan ga je er toch op achteruit met dat soort dingen. Het zijn kleine dingen, oudere mensen ook, even de brief op de bus doen kan niet meer en dat banken dus dicht zijn, dat soort dingen dus. Maar voor de rest ben ik positief over Loppersum. (...) De mavo's, wanneer zijn die weggegaan, dat is nu alweer een jaar of tien geleden dat dat afgebroken is. (...) Toen moest er in één keer, 200 leerlingen was toen de norm, maar daar kon deze school niet aan voldoen. Toen hebben ze ze nog samen laten voegen, de openbare en de christelijke mavo, die zijn toen samen gegaan. Zelfs toen konden ze 200 man niet halen en toen was het gebeurd.

De ondernemers hebben invloed op het dorp door het aanbieden van voorzieningen, zoals eerder al genoemd is. Hiernaast helpen zij door middel van sponsoring. Met name de voetbalclub wordt door de bewoners van Loppersum genoemd, daarnaast worden het zwembad en evenementen zoals de Huizingaloo en de kerstmarkt genoemd als bijdragen van de ondernemers aan de gemeenschap. Deze evenementen dragen bij aan de gemeenschapszin in Loppersum, door Balsas (2004) als een belangrijk aspect van leefbaarheid genoemd.

Martha: Ja, zeker. Sponsoring sowieso wel en in december is er een grote kerstmarkt, ook door ondernemers en dat loopt hartstikke goed. Ja, dat vind ik wel positief. Ja, dat merk je toch wel.

Reinhard: De voetbalclub (...) Er is hier dus net marathons georganiseerd voor een week terug en dan zie je dus ook weer gelijk 200 deelnemers en dus ook dat het publiek hier dus langs de weg staat.

Een ander punt dat opvalt als de inwoners gevraagd wordt naar ondernemers in het dorp is de aanwezigheid van ZZP-ers met kleine klus- en schildersbedrijven. Deze zijn door de crisis voor zichzelf begonnen, omdat zij geen werk konden vinden.

Betsie: Ja we hebben wel iets, mensen die zonder werk komen die beginnen vaak, dan hoor ik dat ze gaan klussen, eenmansbedrijven, ZZP-ers noemen ze dat. Die proberen hier wel aan de slag te komen. (...) Ja, mensen hier in de straat, een beetje schilders die dan voor zichzelf begonnen zijn. Allemaal van die ZZP-ers.

Al met al kan dus gesteld worden dat de ondernemers een grote invloed hebben op Loppersum. Dit bestaat voornamelijk uit voorzieningen, maar ook het sponsoren van verenigingen en evenementen wordt als een positieve invloed van de plaatselijke ondernemers beschouwd.

Beoordeling leefbaarheid

Bij het onderzoeken de invloed die ondernemers op de leefbaarheid hebben, is het noodzakelijk om te kijken hoe de bewoners de leefbaarheid in het dorp ervaren. Over het algemeen zijn de inwoners van Loppersum positief over de leefbaarheid, onder andere door de aanwezigheid van de eerder genoemde ondernemers en voorzieningen. Ook hebben zij een goed idee van wat zij belangrijk vinden voor de leefbaarheid. De door Balsas (2004) en Kaal (2011) genoemde aspecten als veiligheid en een schone leefomgeving zijn belangrijke onderdelen van leefbaarheid voor de bewoners. Ook het aanwezige openbaar vervoer, met name het treinstation, is belangrijk voor de leefbaarheid: nabijgelegen steden en de bijbehorende voorzieningen zijn goed bereikbaar.

Henk: *Dat is milieu, dat is gezondheid, dat is, voel je je thuis in de omgeving.*

Beppie: *Eeh, ja, vooral voorziening wat betreft winkels. Vooral de eerste levensbehoeften, dus met name denk ik dan aan voedsel en dat soort dingen. (...) Dat is wel goed in Loppersum, ja.*

De invloed van de krimp op de leefbaarheid lijkt beperkt te zijn. De bewoners zijn goed op de hoogte van het feit dat er krimp gaande is in hun regio, maar persoonlijk worden zij hier niet direct door beïnvloed. In eerste instantie geven de inwoners van Loppersum aan niets te merken van de krimp, maar zij merken wel dat er in de loop der jaren de nodige ondernemers en voorzieningen (o.a. een middelbare school) verdwenen zijn. Ook hebben veel verenigingen het in de loop der tijd moeilijker gekregen. De bewoners echter niet het idee dat dit in de laatste jaren erger is geworden.

Johannes: *Nou ja zit met, wat ik heb gezegd, er zijn nog een aantal winkels, maar dat wordt steeds minder. Maar ja, je hoort de politiek daar ook niet over, ze zorgen niet dat er dus werkgelegenheid en dat is een groot probleem denk ik.*

Massale leegstand van woningen, waar volgens Van Steen & Pellenbarg (2010) in krimp gemeenten sprake van zal zijn, lijkt zich in Loppersum (nog) niet voor te doen.

Martha: *Ik merk er eigenlijk weinig van. Er worden nieuwe huizen gebouwd en die worden ook bewoond, hier aan de overkant van de Wijmersweg allemaal nieuwe huizen en die zijn ook allemaal verkocht. Er is hier verderop een heel nieuw plan van jaren terug, dat wordt ook allemaal bewoond.*

Haartsen & Venhorst (2010) stelt dat veel rurale gemeenten die met krimp te maken hebben sterk aan het vergrijzen zijn. Gemeenten in Groningen zouden daarom overwegen zich meer op ouderenzorg te richten, zij zouden bijvoorbeeld proberen om ouderen zolang mogelijk thuis te kunnen blijven laten wonen. Ook in Loppersum is dit te merken

Betsie: Ze hebben hier ook heel goede seniorenvoorzieningen. (...) Zoals de Wiemersheerd hier zo en we hebben de wijkzorg en dat soort dingen allemaal. Mooie flats hier zo, aan de van der Munnikstraat, woningen rondom. Er zijn hier heel wat voorzieningen, het is eigenlijk prima. (...) Ja, er wonen veel ouderen.

Ook heeft Loppersum een actief verenigingsleven. Dit wordt door de bewoners belangrijk gevonden voor de gemeenschapszin in het dorp, dit is, zoals al eerder genoemd, een belangrijk aspect van het begrip 'leefbaarheid' (Balas, 2004).

Betsie: Ja, ik vind wel dat verenigingen heel belangrijk zijn, mensen zijn heel individualistisch en dat wordt hoe langer hoe meer, dat is nu wel heel erg. De nieuwkomers sluiten zich minder aan, ze leven allemaal meer voor zichzelf. Dus daarom is een vereniging ideaal (...) om daar iets aan te doen.

Een belangrijk punt waar de inwoners van Loppersum zich zorgen over maken, zijn de toenemende aardbevingen in Loppersum. Dit zorgt voor een daling van de huizenprijzen. Het is op dit moment al erg moeilijk om een huis te verkopen vanwege de economische crisis en de krimp die in de regio gaande is, maar het nieuws over de aardbevingen en de schade aan huizen versterkt dit proces. Ook maakt men zich zorgen over de slechte publiciteit die dit veroorzaakt; het nieuws doet het imago van Loppersum zeker geen goed.

Tjaard Ja, de krimp, krimp, er is natuurlijk, ze zitten overal met het verdwijnen van de scholen en ook hier in het dorp zitten ze te kijken: is er nog een overlevingskans voor de scholen. Moeten ze samen gaan? Dat is iets, er trekken wel wat mensen weg en nou helemaal door die aardbevingsproblematiek wordt het dus ook steeds moeilijker voor de mensen om hun huis kwijt te raken. (...) Ik denk dat dat geen goede zaak is voor Loppersum.

Verder is de artikel 12-status die Loppersum heeft bij de inwoners van Loppersum algemeen bekend. De bewoners weten dat Loppersum onder curatele is gesteld door het rijk en een jaarlijkse bijdrage uit het gemeentefonds ontvangt. Zij beschouwen dit vaak als een positief iets; door het geld dat de gemeente kon lenen zijn veel dingen aangepakt, onder andere wegen en bruggen waar vaak al lang niets meer aan gedaan was. Een ander gevolg waren de bezuinigingen, onder meer op het zoutwaterbad in Loppersum. Dit bad heeft toch open kunnen blijven door de inzet van vrijwilligers. De artikel 12-status van de gemeente heeft dus een positief effect gehad op de leefbaarheid van Loppersum.

Henk: *Ja, dat is een heel uniek ding, dat zoutwaterbad, dat is de enige in Nederland, op die manier een zoutwaterbad. De gemeente die wilde de zaak dus afstoten en toen hebben ze gezegd, we willen dat ding toch overeind houden en nou doen ze dat met vrijwilligers en sponsoren en donateurgelden.*

De leefbaarheid van Loppersum wordt dus als goed ervaren door de bewoners. De invloed van krimp op hun dagelijks leven valt mee, maar er zijn wel verscheidene voorzieningen verdwenen in de loop der jaren.

Inbedding van de plaatselijke ondernemers

Zoals in figuur 3 beschreven hebben ondernemers die meer ingebed zijn, mogelijk meer invloed op de omgeving, daarom is het interessant te kijken naar de mate van inbedding in de ogen van de bewoners. Deze vraag bleek uiteindelijk het moeilijkst om te beantwoorden. De participanten kenden wel enkele ondernemers, maar concrete voorbeelden van inbedding bleken moeilijker te noemen. De ondernemers sponsoren de voetbalclub, het zwembad en lokale evenementen zoals de Huizingaloop, dit is het voornaamste voorbeeld van inbedding dat door de verschillende participanten genoemd werd.

Door Jack & Anderson (2002) en Kalantaridis & Bika (2006) wordt lokale inbedding cruciaal genoemd voor het succes van ondernemers in plattelandsgebieden, maar in hoeverre hier sprake van is in Loppersum is moeilijk na te gaan. Het is echter wel opvallend dat er weinig concrete voorbeelden van inbedding genoemd worden.

Volgens één inwoner van Loppersum is er momenteel onvoldoende sprake van lokale inbedding door ondernemers. Hij heeft vroeger zelf ook een schildersbedrijf gehad en was erg kritisch op de ondernemers in dezelfde branche tegenwoordig. Zij onderhouden geen goede banden met hun klanten, dit gaat ten koste van het succes van deze ondernemers. Hij werkte zelf met een groep vaste klanten en wist zich op deze manier te verzekeren van een tamelijk constante stroom van inkomsten. Dit doet de huidige generatie ondernemers volgens hem niet, of in ieder geval onvoldoende. Dit leidt er mede toe dat veel schilders- en klusbedrijven het niet heel lang volhouden.

Reinhard: *Wat ik dus vaak mis is, omdat je natuurlijk jarenlange ervaring hebt, ik heb zelf veertig jaar een bedrijf gehad, wat ik dus vaak mis is de binding met de klant. Het is niet alleen belangrijk als je een bedrijfje opstart om werk te vinden, het is ook belangrijk om werk te houden. Dat houdt dus in dat je een heel goede binding moet hebben met de klant. (...) Dat mis je dus bij de huidige ondernemers. We hebben hier laatst een aannemer gehad. (...) Dan blijkt dus dat het geweldige vaklui zijn, maar dat afspraken, de binding met de klant, dat dat dus eigenlijk op een heel laag pitje staat.*

De inbedding van lokale ondernemers is dus zeker aanwezig, maar deze kan verbeterd worden. Als er meer sprake van inbedding zou zijn, zouden de ondernemer en de omgeving daarvan kunnen profiteren, zoals geïllustreerd wordt door Jack & Anderson (2002) in hun beschrijving van inbedding en de structuratietheorie.

Conclusies

Met de net genoemde resultaten zijn de onderzoeksvragen beantwoord. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen van het onderzoek en de antwoorden op de onderzoeksvragen die hieruit volgen kort besproken

Als gekeken wordt naar de invloed die ondernemers op de leefbaarheid in Loppersum hebben, komt naar voren komt uit de eerder besproken resultaten dat de voornaamste invloed van ondernemers het aanbieden van voorzieningen is. De aanwezigheid van winkels wordt erg gewaardeerd en het voorzieningen niveau wordt voor een relatief klein dorp als goed beoordeeld. Met name de aanwezigheid van een supermarkt wordt als positief voor de leefbaarheid in het dorp genoemd. Dit ondersteunt de literatuur over leefbaarheid, waarin het verdwijnen van voorzieningen in dorpen als belangrijke oorzaak van de aantasting van de leefbaarheid op het platteland wordt genoemd (Kaal, 2011). Ook wordt in wetenschappelijke artikelen over krimp het verdwijnen van voorzieningen als een belangrijk gevolg van de bevolkingsafname genoemd (Haartsen & Venhorst, 2010; Van Steen & Pellenbarg, 2010). Verder zijn de ondernemers betrokken bij sponsoring, onder andere van verenigingen. Deze verenigingen zijn volgens de participanten erg belangrijk voor het dorp, dit sluit aan bij de door Balsas (2004) genoemde gemeenschapszin, die hij als belangrijk voor de leefbaarheid beschouwt.

Kijkend naar de beoordeling van de leefbaarheid door de bewoners blijkt dat de meeste bewoners erg te spreken zijn over het dorp. Het eerder genoemde voorzieningenniveau en het aanwezige verenigingsleven spelen hierin een belangrijke rol. De bewoners van beoordelen de leefbaarheid in hun dorp dus als uitstekend. Elementen die naast het voorzieningenniveau geregeld terugkomen zijn de sociale contacten, de gemeenschapszin en de rust en schoonheid van Loppersum. Dit komt voor een groot deel overeen met de aspecten van leefbaarheid die door Balsas (2004) en Kaal (2011) worden genoemd.

Over de mate van lokale inbedding door de aanwezige ondernemers in het dorp is het het moeilijkst om duidelijke uitspraken te doen. De geïnterviewde bewoners van Loppersum zijn over het algemeen te weinig bekend met de ondernemers om hier een goed antwoord op te kunnen geven. Wel zijn ondernemers enigszins ingebed door de sponsoring. Een bewoner die meer op de hoogte was van de plaatselijke ondernemers was erg kritisch op de ondernemers in Loppersum, zij hebben volgens hem te weinig binding met de klanten. Zij zouden succesvoller zijn als zij dit meer zouden hebben; als zij meer ingebed zouden zijn. Meerdere auteurs benadrukken het belang hiervan voor ondernemers in plattelandsgebieden (Jack & Anderson, 2002; Kalantaridis en Bika, 2006) Al met al is te concluderen dat ondernemers in Loppersum niet heel erg ingebed zijn, klus- en schildersbedrijven hebben te weinig binding met de gemeenschap en bij andere ondernemers blijft hun bijdrage vaak beperkt tot het sponsoren van verenigingen en evenementen in het dorp.

Al met al is de hoofdvraag van dit onderzoek, *“Wat voor invloed hebben ondernemers in de gemeente Loppersum op de leefbaarheid voor de inwoners?”* dus als volgt te beantwoorden: ondernemers hebben een grote invloed op de leefbaarheid, met name door het aanbieden van voorzieningen. Mede door het voorzieningenniveau in Loppersum, dat ondanks de krimp relatief hoog blijft, beschouwen de participanten Loppersum als een zeer leefbaar dorp. Door het gebrek aan inbedding blijft de invloed echter beperkt tot het bieden van voorzieningen en het sponsoren van evenementen en verenigingen. Zowel het dorp als de ondernemers zelf zouden ervan kunnen profiteren als de ondernemers in Loppersum meer lokaal ingebed zouden worden, als zij meer binding zouden hebben met de plaatselijke gemeenschap.

Om een beter beeld te krijgen van de inbedding van de ondernemers zou het goed zijn als er in de toekomst een vergelijkbaar onderzoek gedaan zou worden dat zich specifiek richt op ondernemers in Loppersum. Ook een onderzoek met een hoger aantal participanten, of een enquête onder een groot aantal bewoners van Loppersum, zou een beter beeld kunnen geven van de inbedding van de ondernemers en de invloed die zij hebben op het dorp.

Toekomstig beleid in de gemeente Loppersum zou zich kunnen richten op het faciliteren van startende ondernemers en het stimuleren van hun inbedding in het dorp. Op deze manier zouden startende ondernemers meer succes kunnen hebben en tegelijk een grotere bijdrage leveren aan de leefbaarheid van Loppersum.

Literatuurlijst

- Balsas, C.J.L. (2004). Measuring the livability of an urban centre: an exploratory study of key performance indicators. *Planning Practice & Research*, 19(1), 101-110
- CBS. (2013). *Statline*. Laatst geraadpleegd op: 02-06-2013 via <http://statline.cbs.nl/statweb/>.
- Derks, W., Hovens, P. & Klinkers, L.E.M. (2006). *Structurele bevolkingsdaling: een urgente nieuwe invalshoek voor beleidsmakers*. Den Haag: Ministerie van Verkeer en Waterstaat
- Gemeente Loppersum. (2012). *Begroting Loppersum: Financiële toekomst ziet er voorzichtig positief uit*. Geraadpleegd op: 21-03-2013 via http://www.loppersum.nl/internet/persberichten_282/item/begroting-loppersum-financiële-toekomst-ziet-er-voorzichtig-positief-uit_12653.html. Loppersum: Gemeente Loppersum
- Haartsen, T. & Venhorst, V. (2010). Planning for decline: anticipating on population decline in the Netherlands. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101(2), 218-227
- Herslund, L. (2011). The rural creative class: counterurbanisation and entrepreneurship in the Danish countryside. *Sociologica Ruralis*, 54(2), 235-255
- Jack, S.L. & Anderson, A.R. (2002). The effects of embeddedness on the entrepreneurial process. *Journal of Business Venturing*, 17, 467-487
- Kaal, H. (2011) A conceptual history of livability: Dutch scientists, politicians, policy makers and citizens and the quest for a livable city. *City: analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*, 15(5), 532-547
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties: Programma Krachtig Bestuur. (2010). *Artikel 12-rapport Loppersum 2010*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Kalantaridis, C. & Bika, Z. (2006). Local embeddedness and rural entrepreneurship: case-study evidence from Cumbria, England. *Environment and Planning A*, 38, 1561-1579
- Stiksma H. (2012). *Provinciaal verslag 2012 over de financiële positie van de gemeente Loppersum*. Groningen: Provincie Groningen
- Van Steen, P.J.M. & Pellenbarg, P.H. (2010). Population change and spatial transformation in the Netherlands. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101(5), 612-618

Bijlage

'Interview Guide'

Introductie

Goedemiddag, ik ben Tim Polman, student Sociale Geografie en Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Voor mijn afstudeerscriptie ben ik bezig met een onderzoek naar de invloed van ondernemers in de gemeente Loppersum op de leefbaarheid voor de bewoners. Hiervoor in interview ik meerdere bewoners van de gemeente. Ik wil u graag bedanken dat u de tijd heeft kunnen nemen om mij te woord te staan. Uw antwoorden zullen alleen voor mijn scriptie gebruikt worden en uw naam zal niet genoemd worden. Allereerst wil ik vragen of het goed is als ik dit gesprek opneem; op deze manier ben ik niet continu met schrijven bezig en kan ik mij meer concentreren op het interview zelf.

Algemene vragen

Kunt u zichzelf kort introduceren?

- Informatie die ik wil verkrijgen met deze vraag is de leeftijd, het beroep, het aantal jaren dat de geïnterviewde in de gemeente Loppersum woont en of hij of zij actieve rol speelt in het dorp (bijvoorbeeld binnen een vereniging). Als ik deze informatie nog niet heb gekregen na de introductie van de respondent zal ik hier uiteraard naar vragen. Mogelijke doorvraagvragen:
- *Kunt u iets meer over uw beroep vertellen?*
- *Waarom bent u naar de gemeente verhuisd?*
- *Kunt u iets meer over de vereniging waarbinnen u actief bent vertellen?* Vooral deze vraag sluit aan bij mijn definitie van leefbaarheid; Balsas (2004) noemt gemeenschapszin als een belangrijk aspect van leefbaarheid. Het plaatselijke verenigingsleven draagt hier mijns inziens aan bij.

Vragen over (de leefbaarheid van) de gemeente

Wat verstaat u onder het begrip leefbaarheid?

- Met deze vraag wil ik achterhalen wat mensen zelf belangrijk vinden voor de leefbaarheid van hun dorp; welke aspecten voor hen van belang zijn.
- Mogelijke doorvraagvragen:
 - *Waarom zijn deze aspecten belangrijk voor u?*
 - *Hoe staat het met deze aspecten in Loppersum?*
- Bijvoorbeeld: als de respondent voorzieningen noemt als belangrijk voor de leefbaarheid, vragen hoe het staat met de voorzieningen in Loppersum.
- Eventueel uitleg van het begrip leefbaarheid, mocht de geïnterviewde totaal niet met het begrip bekend zijn.
- *Leefbaarheid is een vrij brede term die de afgelopen decennia is uitgegroeid tot een algemeen begrip, onder andere in de politiek (Kaal, 2011). Verschillende groepen hebben de term soms gebruikt met andere betekenissen, het kan dus voor iedereen wat anders betekenen (Balsas, 2004; Kaal, 2011). Bepaalde aspecten die vaak centraal staan in het begrip leefbaarheid zijn een veilige en schone leefomgeving en economische welvarendheid, ook wordt het bestaan van voorzieningen en gemeenschapszin vaak belangrijk gevonden voor de leefbaarheid (Balsas, 2004; Kaal 2011).*

Zoals u misschien wel weet is het bevolkingsaantal in een groot deel van de provincie Groningen de afgelopen jaren afgenomen. Dit wordt ook wel 'krimp' genoemd (Haartsen en Venhorst, 2010; Van Steen & Pellenbarg, 2010). In sommige gemeenten is het bevolkingsaantal in de afgelopen 10 jaar zelfs met meer dan 10% afgenomen (Haartsen en Venhorst, 2010). Deze bevolkingskrimp vindt ook in de gemeente Loppersum plaats; sinds het jaar 2000 is het aantal inwoners in de gemeente met ongeveer 10% afgenomen.

Wat merkt u zelf van de invloed die krimp op de gemeente heeft?

- Hiermee doel ik vooral op de invloed die de leegloop heeft op de leefbaarheid en hoe de respondent dit zelf ervaart.
- Mogelijke doorvraagvragen:
 - *U noemde het verdwijnen van voorziening/scholen/verenigingen als een belangrijk gevolg van krimp: kunt u hier verder op ingaan? Kunt u voorbeelden geven van winkels/scholen/verenigingen die de afgelopen jaren zijn verdwenen? Hoe beïnvloedt dit uw dagelijks leven?*

Wat zijn de belangrijkste voorzieningen in de gemeente?

- Ik wil met deze vraag in kaart brengen wat de voornaamste voorzieningen zijn die in de gemeente aanwezig zijn. Ook wil ik met deze vraag verder ingaan op het verdwijnen van de voorzieningen in de gemeente, hetgeen wellicht al door de respondent is genoemd in het antwoord op de vorige vraag. Kaal (2011) noemt het verdwijnen van voorzieningen als een belangrijke reden voor het verminderen van de leefbaarheid in plattelandsgebieden.
- Mogelijke doorvraagvragen:
- *Mist u ook bepaalde voorzieningen in de gemeente Loppersum?*
- *Zijn er voorzieningen waar u gebruik van maakt die alleen buiten de gemeente te vinden zijn?*
- *Welke zijn dit?*
- *Heeft de krimp invloed gehad op de ontwikkeling van het aantal voorzieningen in de afgelopen jaren? (Antwoord op deze vraag is wellicht al gegeven bij de vorige vraag.)*

Heeft Loppersum in uw ogen een actief verenigingsleven?

- Hiermee probeer ik weer in te gaan op een aspect van het begrip leefbaarheid; een rijk verenigingsleven draagt bij aan de gemeenschapszin in een dorp
- Mogelijke doorvraagvragen:
- *Kunt u voorbeelden noemen van verenigingen?*
- *Wat is hun invloed op het dorp?*
- *U noemde een bepaalde vereniging, kunt u hier misschien iets meer over vertellen?*

Bent u bekend met de artikel 12-status van de gemeente Loppersum?

- Met deze vraag en de hierna volgende doorvraagvragen wil ik kijken wat de inwoners van de gemeente Loppersum zelf merken en weten van de slechte financiële positie waarin de gemeente zich sinds 2008 bevindt.
- Mogelijke doorvraagvragen:
- *Hoe beïnvloedt dit de gemeente en wat merkt u hier zelf van?*
- Mocht de geïnterviewde niet bekend zijn met de artikel 12-status:
- *Vanwege een tekort op de begroting ontvangt de gemeente Loppersum sinds 2008 jaarlijks een uitkering uit het gemeentefonds. In 2009 bedroeg deze uitkering meer dan vier miljoen euro. In ruil voor deze bijdragen moet de gemeente toestemming vragen aan het rijk voor grote uitgaven. Een aanvullende eis was dat de gemeente Loppersum de onroerendezaakbelasting van 2,0 naar 2,5 procent moest verhogen. In 2014 zou Loppersum weer volledig op eigen benen moeten staan (Programma Krachtig Bestuur, 2010; Gemeente Loppersum 2012; Stikma, 2012).*

Vragen over plaatselijke ondernemers

We hadden het net al over de voorzieningen in de gemeente, ondernemers spelen hier een belangrijke rol bij. Daarom wil ik nu graag wet dieper ingaan op de aanwezige ondernemers in de gemeente. Wat zijn volgens u de belangrijkste ondernemers in de gemeente Loppersum?

- Met deze vraag wil ik de voornaamste ondernemers in de gemeente in kaart brengen. Door deze vraag aan al mijn respondenten te stellen zal ik een beeld krijgen van de aanwezige ondernemers in Loppersum.
- Mogelijke doorvraagvragen:
- *Wat zijn uw persoonlijke ervaringen met deze ondernemers?*
- Met deze vraag probeer ik te achterhalen in hoeverre de ondernemers zijn ingebed. Hier is sprake van als er veel interactie is tussen de ondernemer en zijn omgeving; als de ondernemer met zijn omgeving is verbonden (Jack & Anderson, 2002). Verschillende onderzoeken wijzen op het belang van inbedding voor het succes van rurale ondernemers (Jack & Anderson, 2002; Kalantaridis & Bika, 2006).

Zijn er veel startende ondernemers in Loppersum?

- Met deze vraag wil ik in kaart brengen of er veel startende ondernemers zijn in Loppersum.
- Mogelijke doorvraagvragen:
- *Zijn deze startende ondernemers over het algemeen succesvol?*
- *Merkt u dat er minder ondernemingen gestart worden vanwege de economische crisis?*
- *Kent u zelf mensen die de afgelopen jaren een nieuwe onderneming zijn gestart in Loppersum*
- Hier wil ik weer kijken naar de mate waarin ondernemers zijn ingebed.
- *Kunt u iets over deze mensen en hun onderneming vertellen?*

Dragen de ondernemers bij aan het sociale leven in het dorp?

- Met deze vraag richt ik mij weer op de gemeenschapszin in het dorp, belangrijk binnen het begrip leefbaarheid. Ook gaat deze vraag opnieuw in op de inbedding van de plaatselijke ondernemers
- Mogelijke doorvraagvragen:
- *Kunt u voorbeelden noemen?*
- *Zijn er evenementen in de gemeente die door plaatselijke ondernemers worden georganiseerd?*
- *U noemde een evenement, kunt u hier iets meer over vertellen?*

Vragen over de link stad-platteland

Ik ben geïnteresseerd in de link tussen uw gemeenschap, omliggende dorpen en nabij gelegen stedelijke kernen. Kunt aangeven wat de meest dichtbij gelegen stedelijke kern is waar u mee te maken heeft?

Hoe ziet u de link tussen Loppersum en die stedelijke kern?

- Specifiek: zakelijke contacten (leveranciers, klanten), sociale contacten (familie, vrienden), faciliteiten.

Kunt u op de kaart aangeven waar uw belangrijkste contacten zich bevinden?

- Onderscheid maken tussen zakelijk en sociaal. Zakelijk: afzetmarkt met cirkel tekenen tenzij duidelijk nationaal/ internationaal.

Afsluitende vragen

Hoe ziet u de toekomst van de gemeente?

Heeft u zelf nog iets toe te voegen?

Ik wil u nogmaals hartelijk bedanken dat u de tijd en moeite heeft genomen om aan dit interview mee te werken. Als u het leuk vindt kan ik u de resultaten van het onderzoek opsturen als ik met mijn scriptie klaar ben.